

היבטים לשוניים בפרשת בזהר-גחוקני עז

דקדוקי קריאה בפרשת גחוקני, בהפטר, ובראשון של במדבר

כה ה וְאֵת-עֲנָבִי: דגש חזק בנ"ן לתפארת הקריאה ולכן השוא נע
כה ו לֹא־כָלָה: האל"ף בקמץ קטן. לֶךְ וְלַעֲבֹדֶךָ וְלֹא־מִתְּךָ: טעם טפחא בתיבת לֶךְ. וְלֹא־כָלָה: געיה
בכ"ף, הרי"ש בשווא נע. יש לקרא: וְלֹא־כָלָה-רָךְ. דין דומה בנוגע לתיבה הבאה: וְלֹא־שָׁבִי
כה ז וְלִבְהֶמְתֶּךָ: מתיגה בלמ"ד
כה ח שְׁבַתָּת: (פעמיים) הבי"ת בשוא נע
כה ט בְּעֶשְׂוֹר: העמדה קלה בב"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע
כה טז מַעֲטִי: יש להקפיד על קריאת העי"ן¹
כה כא וְצִוִּיתִי: הטעם בוי"ו, מלעיל, אע"פ שיש בה וי"ו ההיפוך לעתיד. וְעָשָׂתָּ: תי"ו בסוף התיבה
כה כב וְאֶכְלֶתֶם מִן-הַתְּבוּאָה יִשְׁן: תיבת וְאֶכְלֶתֶם בטפחא
כה כז אֶת-הָעֵדֶךָ: העמדה קלה בה"א ובמלרע². מִכָּר-לֹו: געיה במ"ם
כה כח וְאִם לֹא-מִצָּאָה: טעם קדמא על תיבת וְאִם, אין לקרוא 'ואם-לא מצאה'
כה ל עַד-מִלֵּאת: למ"ד בחולם והאל"ף אינה נשמעת כלל, יש לקרוא: 'מלת'
כה לב כל הַלֵּוִים לְלֹוִים: בפסוקים כאן ובכל מקום הלמ"ד בשוא נח
כה לד וְשָׁדָה: געיה תחת הוי"ו והשי"ן בשווא נע³
כה לה וּמָטָה: במלעיל. וְהִחֲזִיקָה בֹו: טעם נסוג אחר לז"ן ודגש חזק בב"ת מדין אתי מרחיק
כה לז אֶת-כִּסְפֶּךָ: האל"ף במתיגה (דרבן) בשונה מאחרים אשר הטעימו זקף בלבד
כה לט עֲבַדְתָּ: טעם נסוג אחר לבי"ת
כה מא הוּא וּבְנָיו עִמּוֹ: טעם טפחא בתיבת הוּא
כה מד יְהִי-לֶךְ: העמדה קלה ביר"ד הראשונה בגלל הגעיה שם
כה מו וּבְאַחֲיֵכֶם: הטעמה משנית באל"ף
כה נ הַמִּכָּרוֹ: טעם נסוג אחר למ"ם, עם זאת השוא בכ"ף נע
כה נג לֹא-יִרְדְּנוּ בְּפָרְךָ: דגש קל בב"ת נותר במקומו מדין 'אותיות צבותות'
כו ז לְחֶרֶב: העמדה קלה בלמ"ד להדגשת הסגול המורה על מיודע
כו יא בְּתוֹכְכֶם: כ"ף ראשונה בשווא נע, אין לחוש לחלק מהדפוסים שניקדו שם חטף, כן הוא הדבר
בהמשך

¹ בפסוקים אלה להיזהר בניקוד הנכון של וי"ו החיבור, יש מתבלבלים.

² במיוחד לאלו שאינם הוגים גם את הטי"ת נכונה, עלול להשתבש ל'מאות השנים'

³ בלשון הדיבור השתבש למלעיל.

⁴ המשתבשים בדבר קוראים כך מפני שקיימת נטייה טבעית לנסות ולאזן את מספר ההברות שמשני צדי היחידה המורכבת מאזלא וגרש: "ו-אם-לא" לעומת "מ-צ-אה" (3-3). דין דומה לגבי הערותינו לעיתים קרובות, על מיקומו של הטפחא לעומת מונח-אתנחתא.

⁵ החטף המופיע בחלק מהדפוסים הובא על מנת לחזק את הקביעה בנוגע לטיבו של השווא

כו יב תהיו-לי: געיה בתי"ו
 כו יג קוממיות: מ"ם ראשונה בשווא נע"ו
 כו טז אַעֲשֶׂה-זֹאת: העמדה קלה באל"ף למנוע הבלעת העי"ן החטופה
 כו כב וְנִשְׁמָו: המ"ם בדגש חזק, מלשון שממה
 כו כה וְשַׁלַּחְתִּי דָבָר: טעם נסוג אחור ללמ"ד ואין מרכא בהברה האחרונה⁷
 כו כז וְאָפּוּ: מלרע, טעם תלישא מונח במקומו הטבעי, על האות הראשונה, אך ההטעמה היא בהברה האחרונה
 כו לא חֲרָבָה: החי"ת בקמץ קטן. וְהִשְׁמֹתִי: דגש חזק המ"ם, לשון שממה
 כו לב וְשִׁמְמוּ: מ"ם ראשונה בשווא נע ולא בחטף (ראה הערה לעיל כו יג)
 כו לד שִׁבְתָּתִיָּה: בל"ת בשווא נע. הַשְׁמָה: ה"א בקמץ קטן עקב הדגש בשי"ן, דגש חזק במ"ם, כן הדבר גם בפסוק הבא. ה"א בסוף המילה אינו במפיק
 כו לו בָּכֶם: בזקף ולא ברביע. וְהִבֵּאתִי מֶרְךָ: טעם נסוג אחור לבי"ת ואין מרכא בהברה האחרונה.
 וְנָסוּ: במלרע. מְנַסֶּת-חֲרָב: געיה בנו"ן, יש לקרוא בהעמדה קלה שם
 כו לז אֵין: טעם אתנח האריך את תנועת האל"ף לקמץ
 כו מא אַף-אֲנִי: ברביע לא בגרשיים
 כו מג וְתָרַץ: במלעיל. בְּהַשְׁמָה: הבי"ת בקמץ קטן ושווא נח בה"א, יש לקרוא: בוה-שמה
 כו מד וְאֵף-גַּם-זֹאת: תיבת וְאֵף מוקפת ולא במונח
 כו מה לֵאלֹקִים: האל"ף אינה נשמעת כלל
 כז ה וְאֵם מִבֶּן-חַמֶּשׁ: יש להיזהר לא להדביק את התיבות, תופעה זו של 'הדבקים' תחזור על עצמה מספר פעמים בפסוקים הבאים. וְהִיָּה עֲרֹכֶךָ הַזָּכֵר עֲשָׂרִים שְׁקָלִים: יש להאיץ מעט את קריאת התיבה הַזָּכֵר להסמיכה לתיבה שלפניה שלא יישמע 'והיה ערכך, הזכר עשרים שקלים' אלא 'וְהִיָּה עֲרֹכֶךָ הַזָּכֵר - עֲשָׂרִים שְׁקָלִים'
 כז ח וְהִעֲמִידוּ... וְהִעֲרִידוּ: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה וכן הדבר גם בהמשך
 כז ט יְהִיָּה-קָדָשׁ: געיה ביר"ד הראשונה
 כז י לֹא יַחְלִיפֶנּוּ: ברביע ולא בזקף. וְהִיָּה-הוּא וְתִמְוֹרֶתוֹ: העמדה קלה בה"א הראשונה בגלל הגעיה שם, יש להקפיד לבטא את השורק בתחילת התיבה השנייה שלא ייבלע בתוך סוף התיבה הקודמת, נכון הדבר גם בהמשך בפס' לג
 כז טו וְהִיָּה לוֹ: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה
 כז כז אֲשֶׁר-יִבְכֶּר: תיבת אֲשֶׁר מוקפת לא בקדמא
 כז כח אֶךְ-כָּל-חָרָם: אֶךְ במקף לא במונח
 כז כט יִחָרָם: היר"ד בקמץ גדול והחי"ת בחטף קמץ

⁶ ככלל, שיש לו חריגים, מטרת החטף באותיות שאינן גרוניות היא להורות על קריאה בשווא נע - וכך יש לנהוג, ולא לחטף עצמו ועיין הערה קודמת.

⁷ יש חומשים (ביניהם תנ"ך קורן) שהחליטו שאין כאן מלעיל מוחלט, ולכן הוסיפו מרכא בהברה האחרונה. אבל במדויקים שלנו הוא מלעיל ללא מרכא בסוף.

כז ל וְכָל-מַעֲשֶׂה: יש להקפיד לבטא את העי"ן על אף שהיא בשווא נח, שלא יישמע 'מאסר' וכי"ב

כז לג לָרַע: הלמ"ד בקמץ

הפטרות בחוקותי ירמיהו טז יט – יז יד:

יז ב כְּזָכָר: הכ"ף השנייה דגושה אחרי שוא נח. **עַל גְּבֻעוֹת הַגְּבוּהוֹת:** טעם טפחא בתיבת **עַל**

יז ד וְשִׁמְטָתָהּ: הטי"ת בשווא נח על אף הקושי. **וְהַעֲבַדְתִּיךָ:** העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה והדלי"ת בשוא נח

יז ו כִּי-יָבֹא טוֹב: טעם נסוג אחור ליר"ד

יז ז מִבְּטָחוֹ: הטי"ת בפתח

יז ח וְעַל-יֹדְבָל: הבי"ת פתוחה. **שְׂרָשִׁייוֹ:** השי"ן הראשונה בקמץ רחב. **כִּי-יָבֹא חֵם:** טעם נסוג אחור ליר"ד

יז יא דָּגָר: הגימ"ל בפתח. **עֲשֵׂה:** טעם נסוג אחור לעי"ן

ראשון של במדבר:

א ז לִיהוֹדָה: הלמ"ד בחירק מלא, אין לבטא שווא תחת היר"ד שהיא אינה מנוקדת כלל

א ח לִישָׁשְׁכָר: יש לקרא 'לִישָׁכָר'

א יח וַיִּתְּלָדוּ: געיה ביר"ד והלמ"ד בשווא נח ללא דגש

ידידנו אוריאל פרנק נר"ץ הפנה אותי (ואת אחוזת מרעהו) לספר 'תורת בר-נש' של הרב כָּלֵב שלזינגר ז"ל. הספר נדפס בהונגריה בשנת תרס"ד לפני כמאה ושלוש עשרה שנה.

פרשת צהר כ"ה ל"ה, וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב

וחי עמך, פירש רש"י והחזקת זו אל תכחש שירד ויפול ויהיה קשה להקימו אלל חזקו נשעת מוטת היר, למה זה דונה לנושאי על גבי החמור, עודנו צונקומו אחד תופס צו ומעמידו, כפל לארץ חנושה אין ונעמידן אחתו, וכן דרשו חכז"ל צקפרא:

ואומר אני כי דרשה זו מיוסדה על אדני חכמות הלשון, הנה נולת והחזקת הוא פעל עזר

צננין הפעיל ואות וי"ו מזהבך העזר לעתיד כמודג, וצפרשת וארל חי כ"ה כתיב ויאמר משה הנה אנכי יולל מעמך והעשרתי אל ה', ועל זה כתב הרשב"ם והעתיקו כמו והעתיקו את עריהם, והחזקת זה והאזדתי חכמים מאדום, והעליתי כולם פתרונוס להצא ופתחין, וכן והעזרתך, כי אוחיוס גורמים, אלל לשענר יאמר העברתי מעליך עזוכך, העליתך, האבדת, כולם כפתחין צפתח קטן (קגול) אלל צשאר אוחיוס יאמר והקבתי פסיליך, והשמדתי, כולם צחיריק צין לשענר צין

להצא עכ"ל. וזה לשון החכם המדקדק הרו"ה צפירוש
למאזנים מ"ט ע"א על מלת האביר שזכר הראש"ע ועם
סימן המדבר האבדתי, והטוב האבדתי, ועם וי"ו
והחזקתי צוקנו צקול וחטף קגול או צפתח וח"פ כמו
והחזקתי את זרועותי, כן כתב הרד"ק צמכלול והמון
המדקדקים שחזריו, ולא אחד מהם שידע לגדור מתי
דינו צקול ומתי צפתח, לכן הסבט ושנוע דברי אדוננו
רש"ס צפירושו לפרשת וארא ח' כ"ה, וזה סימן דבריו
הקגולים טעמום לשענה והפחיתים טעמום להצא, ואנכי
ענתי צב המקרא ודקדקתי אחר הכלל הזה ומלאתיו
אונת וי"צ ואין אחד יולא זולת והחזקת צו דויקרא כ"ה
ל"ה שהציא הרצ צכלל הפתחין והוא הקגול לפי גירסת
קפריכי. ודע עוד כי הכלל הזה לא יכול כ"א הטובים
והמדברים אצל הנסחרים ישארו צקול כמו שהיו כמו
והענינו הער (צמד צ' ז') שהוא צקול אף שהלשון
לעתיד, ונראה הטעם שצאו כן שלא לערס עם הל"וים
שיצאו תמיד צפתח, וזה שאין כן צמכחים וצמדרים
שזהם אי אפשר לעשות צעזר סימני הגופים שצקיפן
והצן עכ"ל ר"ו הידענהיים ז"ל, וכן ראיתי צמכס קפריס
אשר חזרו צעלי הלשון שהם מוקלסים ונשנחם הכלל
הזה של הרש"ס ז"ל ואחד מן המדברים כתב שאלא
החלומות כלל זה צכלל המקרא צט"ז שרשים אשר הפ"א
הפעל אות גרונת וצאו צהם מלוח האלה לרוב מאוד
ובולם קגולים לעזר ופחיתים לעתיד :

בקיצור, רשב"ם קבע כלל שפעלים בבניין הפעיל שפ"א הפועל שלהם גרונת וצורת העבר
שלהם סגול ואחריו חטף סגול (העביר העביר העביר וכו'), הרי בתוספת וי"ו ההיפוך
לעתיד, ה"א בפתח והגרונת בחטף-פתח, במדבר ונוכח. כלומר והעבירתי בפתח אבל בנסתר,
והעביר, נשאר בסגול. המדקדק ר' וולף הידענהיים בדק אחריו ומצא שכלל זה נכון בכל מקום
מלבד המקרא בפרשה וְחִזְקִיתָ. וממשיך הרב שלזינגר ז"ל

ואחרי כי יש הרצה ראיות מנח"ך על אמתת הכלל
של הרש"ס, מוכרחים אנו לוותר שצחונם
של הרש"ס נכתב צטעית פחת החת אות ה' צולת
והחזקת, כי צכלל הספרים שלנו כתוב קגול חת ה"א,
ולפ"ז יש להקשות למה ילחז מלה זו מן הכלל, כי לפי
הכוונה הפשוטה היה ראוי לוותר והחזקת צפתח חת
ה"א צלשון עתיד, וכמו שהוא לפי הרש"ס, אצל
הגירסא שלפנינו צקול חת ה"א יורה על זמן עזר,
והוא כגד הכוונה הפשוטה :

ומה מאוד שמחתי צראותי דברי המדרש רצה לקרר
זה פרשה ל"ד, כי מזה נראה מה מאוד עמוק
מוחשנות רצותיו ז"ל צמכמת הלשון, אשר רצי יוכה

אשרי טחן לרל אין כתיב כאן אלח אשרי נשכיל אל
 דל, הוי נשכיל צו היאך לזכות עמו. רבי יונה צענה
 שראה צן גדולים שירד נשכסיו והוא נשכסיו ליקח, היה
 הולך אללו ואומר לו צעיל ששנעתי שנפלה לך ירושה
 צמדינת הים, הא לך חפץ הזה, לכשאחיה מחרווח אחת
 מוחנן לי, וצענה שנותנו לו הוי אומר נחנה לך כתמיד
 עכיל המדרש, ולפי מה שכתבתי לעיל דעת לזנון נקל,
 כי על לדיקה כזו שעשה רבי יונה רמזה תורתו הקדושה
 צמה שאמרה כי ינוך אחיך ונטיה ידו עמך והחזקה צו
 צקנול החת ה"ה"א, שהוא לפי הכלל האומתי של הרש"ס
 לשון ענה, ולפי השקפה ראשונה היה לו לומר והחזקה
 צו צפתח החת ה"ה"א צלשין עתיד, אלל ודאי דהחירה
 מיירי צאיש אשר נכסיו נשמוטעין, כנוו שהוא נשמוטע
 הלשון כי ינוך אחיך, דנשמוטע שאינו עוד צעומק העכיות,
 אלל כצר התחיל לירד נטיה, והוא נשכסיו לקחת
 נחנה, לכן אמרה החורה להוסיף לו נשען ומשענה נ"י
 ערמה, כנוו שאמר רבי יונה שנעתי שנפלה לך ירושה
 ואז יהיה ציכלהך להשיב לי החפץ אשר נחתי לך צחורה
 השאלה, ואם הוא רוצה אח"כ להשיב את החפץ, אומרים
 לו, כצר היה החפץ נהיה לך לחלוטין צנחנה גמורה,
 ולכך אמרה החורה והחזקה צו צלשון ענה, כלומר
 שחשבו נשמוטע צאיש אופן שחולל לומר שעשית לו
 כצר חיזוק ערס שישקע לגמרי צעומק העכיות, וכנוו
 שפירש רש"י:

הוא מסביר את החריג כאן, כיון שכאן לפי חז"ל לא מדובר בסתם צדקה לעני, אלא בתמיכה
 כדי למנוע התמוטטות, והחזקה מתפרש כאן בזמן עבר ללא היפוך. העני מקבל תמיכה בצורה
 של הלוואה, וכשבא לפרוע אומרים לו **שבבעבר** זו הייתה מתנה.
 בתלמוד בבלי בפרק שישי של כתובות סז ב יש הוראות איך לתמוך בעני שאינו רוצה לקחת
 צדקה. תנו רבנן: אין לו ואינו רוצה להתפרנס, נותנין לו לשום הלוואה וחוזרין ונותנין לו
 לשום מתנה, דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: נותנין לו לשום מתנה וחוזרין ונותנין לו
 לשום הלוואה. לשום מתנה הא לא שקיל! אמר רבא: לפתוח לו לשום מתנה. יש לו ואינו
 רוצה להתפרנס, נותנין לו לשום מתנה וחוזרין ונפרעין ממנו. חוזרין ונפרעין הימנו, תו
 לא שקיל! אמר רב פפא: לאחר מיתה. ר"ש אומר: יש לו ואינו רוצה להתפרנס - אין
 נזקקין לו, אין לו ואינו רוצה להתפרנס - אומרים לו הבא משכון וטול, כדי שתזוה דעתו
 עליו. ת"ר: העבט - זה שאין לו ואינו רוצה להתפרנס, שנותנים לו לשום הלוואה וחוזרין
 ונותנין לו לשום מתנה, תעביטנו - זה שיש לו ואינו רוצה להתפרנס, שנותנין לו לשום
 מתנה וחוזרין ונפרעין הימנו לאחר מיתה, דברי ר' יהודה; וחכ"א: יש לו ואינו רוצה
 להתפרנס - אין נזקקין לו, ואלא מה אני מקיים תעביטנו? דברה תורה כלשון בני אדם.
 לא נראה שהעצות להערים על העני כדי שיסכים לקחת הן דווקא בעני בתחילת הירידה למנוע
 הדרדרות.

הנוסח ומקורותיו - מקורות ר"מ ברויאר לקביעת נוסח המקרא עבור 'דעת מקרא' ומאוחר יותר
 תנ"ך מוסף הרב קוק חורב וירושלים.

כה א לאמר: לששוד. לאמר²¹: מ"ש היש מקום לדגש? הערה 21

דגש המשמש להפרדה מצוי לפעמים בחיכת לאמר בנסיכות לא דגילות; כך ל מ'א ח נה; ק יר' לו א; והשוה גם ש במ' כב ל. מנחת שי: לאמר: הלמ"ד בלא דגש. [לאמר]. המנחת שי אינו מדגיש. הוא רק מציין למקורות שהדגישו. ההגדרה 'דגש המשמש להפרדה' ספק אם מתאימה כאן. יש כאן טעם טיפחא לפני לאמר. מה צורך להפריד יותר?

כה ז ולבהמתך: לשוד, ב"א²². ולבהמתך: ש, ב"נ, מ"ש הערה 22

בספר החילופים נמסר רט. שב"א איננו מטעים געיה. ואילו המתינה (=קדמא). המצויה בלש"ד היא תוצאה של חסרון הגעיה לשיטת ב"א. מנחת שי: וְלַבְּהֶמְתְּךָ: מאריך בלמ"ד, ולא גריש למעלה, וכן הוא ב"א. [וְלַבְּהֶמְתְּךָ].

ב"א ולבהמתך
ב"נ ולבהמתך

ברשימת החילופים בונציה מפורש שלבן-אשר יש געיה. וכן מפורש במנחת שי. לכן לא מובן מה שכתוב כאן (בהערה 22) 'בספר החילופים נמסר רק שב"א איננו מטעים געיה'. הלא לפנינו אינו כן!

כה יב מוֹהֶשְׁדָּה: שוד. מוֹהֶשְׁדָּה: ל שאלה כללית היכן לסמן את המתינה, אם בהברה הראשונה הראויה לזה, במלים מוקפות.

כה כח ואם לא-מצאה: לשש. מ"ש. ואם-לא: ד

מנחת שי: <וְאִם לֹא דִמְצָאָה: וְאִם בְּקִדְמָא וּבְלֹא מִקָּר, לֹא- בְּמֵאֲרִיךְ וּבְמִקָּר. > [וְאִם לֹא-דִמְצָאָה].

כה כט מושב: ל, ש?, מ"ש. מושב: ד

מנחת-שי: מושב: השי"ן בפתח, בס"ס. [בית-מושב].

כה לא אין-להם: ל. אין-: ש געיה בנוסף למקף?

כה לד וְשֹׁדֶה: לשש. וְשֹׁדֶה: ד

גם בכא"צ מנוקד בחטף-פתח לפי עדות מאורות נתן: ח"פ כן

מנחת שי: וְשֹׁדֶה: עיין מ"ש בפ' בראשית אצל וְזָהָב. [וְשֹׁדֶה].

מנחת שי בראשית ב יב (עם הערות צבי בצר ז"ל): וְזָהָב הָאָרֶץ הַחַיָּא: הזי"ן בחטף פתח. זכ"כ בעל לזית חן פ"י שי"א. לז' >ובמסורת ג' מלין בטע', לז' וְזָהָב הָאָרֶץ הַחַיָּא, לט' וְשֹׁדֶה מגרש עריהם, מ' וְסִגְרָא פֶסֶס אֲרִיֹתָא [א"ה: שגיאת ניקוד גסה!! רבים משתבשים בקריאת מלה זו בזמירות

²¹ לב"א: חילופים – ד.

מח מ"ש: מ"ש בר' ב יב ('וזהב הארץ החי'א).

²² לזית חן: שער ראשון פרק י, י ע"א.

²³ לז' ובמסורת: מסורה צדית של ד לז' כה לד (בלא פירוט).

²⁴ לז' וְזָהָב: פסוקנו.

²⁵ לט' וְשֹׁדֶה: וי' כה לד.

²⁶ מ' וְסִגְרָא: דנ' ז כג.

בפיוט של ישראל נגארה פרוק ית עמך⁸ מפום אריותא שלפי המקרא בדניאל ניקוד היו"ד הוא בקמץ אַרְיֹתָא, יש סידורים, אשכנזיים בעיקר, המנקדים יו"ד בשווא, וכאן נראה שגם המנחת שי בכתב ידו נכשל בטעות זו! (דניאל ו'). <[וְהָב].

כה לו אֶת־כֶּסֶף: לֶשׁ, בִּיא²². אֶת־: ש, בִּי הערה 22 הובאה כאן לעיל על פס' ז.

ומתאים להכניס גם כאן את החילופים במקראות גדולות ונציה **בָּא אֶת־כֶּסֶף** **בֵּן אֶת־כֶּסֶף** הפוך מהמצוין כאן.

מנחת שי: **אֶת־כֶּסֶף**: במאריך ומקף. [אֶת־כֶּסֶף].

אֶת־כֶּסֶף: לֶשׁ. אֶת־כֶּסֶף: ד יש כאן דיון נוסף על מקום המתיגה במלים מוקפות.

כה לח להיות: לֶשׁ, מ"ש, מ"ג ד שמיט טו. להיות: ד מחלוקת כתיב. מנחת-שי: **לְהוֹת**: מל' וא"ו כתי' בהעתק חללי' ובכל ספרי' מדוייקי', כי לא בא בכלל חסרי' בלישי' ע"פ המסורת, וס' נמס' ^{כז}במ"ג פ' וישמע יתרו. וכ"כ ^{כח}הרמ"ה ז"ל, ^{כט}כתי' היות האדם לבדו, מל' וי"ו כתי', ודכות' ^ללְהוֹת גבר בארץ, וכל לישנ' באורית' דכות' מלא, בר מן ח' חסרי' וכו', כמו שסדורי' במסורת שלנו. [לְהוֹת].

כה מו והתנחלתם: ששד. והתנחלתם: ל מזרויות לניגוד. הפתח בחי"ת טבעי לחלוטין.

כה נג לא-יירדנו בְּפֶרֶךְ: לֶשׁ. בְּפֶרֶךְ: ש לפי כללי ריפוי ודיגוש בגד-כפת אחרי הברה פתוחה (חוק יהו"א), כאן הבי"ת דגושה. ששון משום מה מרפה.

כו י יֵשֶׁן נוֹשֵׁן: לֶשׁ. יֵשֶׁן נוֹשֵׁן: ש אם לא נתלה את נוסח ש בטעות, אולי יֵשֶׁן נוֹשֵׁן הם פעלים בעבר. יֵשֶׁן – פועל עומד על דבר שנתיישן מעצמו; נוֹשֵׁן – דבר שיישנו אותו.

כו יב בתוככם: לֶשׁ, מ"ש. בתוככם: ד השאלה הקבועה של ח"פ בלא-גרוניות, והפעם באותיות דומות. מנחת שי על פס' יא: **בְּתוֹכְכֶם**: וכן ^טוהתחלכתי בתוככם חכ"ף בשווא. [בְּתוֹכְכֶם].

כו יז שנאיכם: לֶשׁ, מ"ש. שנאיכם: ד; שנאיכם: לֶשׁ. שנאיכם ד מחלוקת כתיב וטעמים. מנחת שי: **שְׁנַאיֶכֶם**: חס' וי"ו בכל ספרי' כ"י מדוייקי' ובדפוס' ישנ'. וכ"כ ^{יב}הרמ"ה ז"ל, חס' וי"ו ומל' יו"ד כתי'. [שנאיכם].

⁸ אגב טעות ניקוד היו"ד נכשלים גם בניקוד ית בפתח וגם בניקוד עִמָּךְ בצירי.

^{כז} במ"ג: מ"ג – ד שמי' יט טז.

^{כח} הרמ"ה: חי"ח.

^{כט} היות האדם: בר' ב יח.

^ל לְהוֹת גבר: בר' י ח.

^ט והתחלכתי בתוככם: לחלן פס' יב.

^{יב} הרמ"ה: שנ"א.

כו כג ואם-בֹּאֵלָה: לֹד. ואם-בֹּאֵלָה ש

כו לא והשמות: ל. שִׁד, רמ"ה, מ"ק-ש, מ"ג-אל יח' לב י. והשמות: ש²
רוב המקורות מכריע לכתוב המלא של הוי"ו, מלבד ספק בשני כ"י ששון להך גיסא ולאידך.

כו לב הישבים: לשד. רמ"ה, מ"ג-אש¹ שופ' ו י. היושבים: ש

כו לג חֲרָבָה: לשד. חֲרָבָה: ש² משונה למדיי להוסיף מרכא לפני שווא נח.

כו לד הַשְׁמָה²³: ש, מ"ש. הַשְׁמָה: ל. הַשְׁמָה: ד¹ לניגדד וששון מסכימים שהה"א בקמץ חטוף (קטן), משום מה לניגדד אינו מדגיש את השי"ן.
מנחת שי: <אז תרצה הארץ וגו' כל ימי הַשְׁמָה: וכן י"ח כל ימי הַשְׁמָה תִּשְׁבֹּת, ה"א של הַשְׁמָה בקמץ לבדו, והוא חטוף, כי השי"ן דגושה, והמ"ם ג"כ דגושה, ומלת י"ח בְּהַשְׁמָה הבי"ת בקמץ חטוף, והה"א בשוא לבדו, ובשלשתם ה"א אחרונה רפה. וכך הם בס"ס המדוייקים. ודינם במפיק, כ"כ במכלול דף ל"ב, ג', קפ"ג, ושרשים, ובס' כרכבא אות בי"ת זה"א. ועיין כ"י מ"ש בס"ד על פסוק פָּנוּ אֵלַי וְהִשְׁמֹו (איוב כא, ח). > [הַשְׁמָה].

כו לה הַשְׁמָה²³: ש, מ"ש. הַשְׁמָה: לד¹ כפסוק הקודם אלא שכאן לניגדד מנקד קמץ.
הערה 23 זה גם נוסח א בדה"ב לו כא.

כו לו בָּכֶם: לשש. בָּכֶם²⁴: ד¹ הערה 24 זו אשגרה מן ההטעמה של חברו בפסוק לט.

כו מא אף-אני: לשש. אף-אני²⁵: ד¹ הערה 25
הביטוי 'אף אני' מצוי בפרשה זו בראש הפסוק רק כאן ולעיל, פסוק טו. ר"ד השווה את ההטעמה בשני המקומות האלה.

כו מג בְּהַשְׁמָה: ד. בְּהַשְׁמָה: לש¹ לניגדד וששון הוסיפו מפיק למנוע הנחת הה"א.

כו מה מה להיות: ששד, רמ"ה, מ"ג-לש יא מה. להיות: ל¹ לניגדד מול יתר המקורות והמסורה הגדולה שלו.

כו ז ב אִישׁ: לשד. אִישׁ: ש

מה ט ואם-בהמה: שד. ואם-בהמה: ל

^{יח} כל ימי הַשְׁמָה תִּשְׁבֹּת: לחלן פס' לה.

^{יט} בְּהַשְׁמָה: לחלן פס' מג.

^כ במכלול: כז ע"א; מ ע"ב; קלג ע"ב.

^{כא} ושרשים: שמו"ם, 393 ע"א. ובס'

^{כב} חרכבא: 'בהשמה' (ה ע"א), 'השמה' (ח ע"ב).

^{כג} מ"ש: מ"ש איוב כא ז ('והשמו').

כז יד יקדש: לשש, מ"ש, מ"ג-ש, מ"ג-ד יהושע כו. יקדיש: ד מחלוקת כתיב מנחת שי: כי יקדש: חס' יו"ד בהעתק הללי, ובכל ספרי' כ"י מדוייקי, וכ"כ מנחת כחן. ונמס' עליו בנוסחא כ"י ל' חס', ובנוסחא אחריתי ג' חס' יו"ד. ושתי המסרו' נכונות, כי השנייה רצונה לומר ג' חס' יו"ד בלישי בקריא, וס"י נמס' במ"ג יהושע כ', ושם תמצאנה בפירוש. וכ"כ 'חרמ"ח ז"ל, ואיש כי יקדש את ביתו קדש לה', דין לחוד חס' יו"ד בכל לישנ' באוריתא, ושאר' יקדיש באורית' מלא. [כ"י-יקדש].

הפטרה

ירמיהו יז ב מזכחותם: אלק. מזכחותם: ד

יז ג אוצרותיך: אלק. מ"ש? אצרותיך: ד, מ"ש? אוצרותיך: מ"ש? אצרותיך: מ"ש? ארבע אפשרויות לכתיב מלה זו. מלא דמלא [וי"ו אחרי האל"ף ואחרי הרי"ש], חסר דמלא [וי"ו רק אחרי הרי"ש], מלא דחסר [רק אחרי האל"ף], חסר דחסר [אין וי"ו]. מנחת שי: אוצרותיך - חלוקים הספרים זה מזה אם חסר וא"ו קדמאה או בתראה או אם הוא מלא דמלא או חסר דחסר:

יז ו -יבוא: אלק. יבוא: ד משום מה משתבשים חלק מהקוראים במלה זו מלרע.

יז ח ישלח: אקד. ישלח: ל השמטת דגש בלניגגד.

יז יא דגרי? אלק. דגרי? ד, מ"ק-ד גם כאן רבים משתבשים בקריאת קמץ בפשטא.

יז ו "וְהָיָה כְּעָרְעָר בְּעָרְבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹא טוֹב וְשָׁכֵן חֲרָרִים בְּמִדְבָּר אֶרֶץ מִלְחָה וְלֹא תִשָּׁב" פרשה וטבעה ד"ר משה רענן שבת בשבתו בה"ב עז ירמיהו ממשיך את הבוטח באדם לעץ הערער הגדל בתנאי המדבר הקשים וללא תקווה לימים טובים יותר. לעומתו, הבוטח בקב"ה דומה לעץ הזוכה לשפע מים ותנאי אקלים נוחים: "וְהָיָה כְּעֵץ שְׁתוּל עַל מַיִם וְעַל יוֹבֵל יִשְׁלַח שָׁרְשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹא חֶסֶד וְהָיָה עֲלֵהוּ רֵעֵן וּבִשְׁנַת בְּעֵצָת לֹא יִדָּאָג וְלֹא יִמָּשׁ מַעֲשׂוֹת פְּרִי (יז, ח)." בניגוד לחוסר התקווה של הערער בנבואת ירמיהו, הרי שבתהלים (קב, יז-יח) אנו מוצאים שתפילת הערער, המסמל את עם ישראל, התקבלה: "כִּי בָנָה ה' צִיּוֹן נִרְאָה בְּכָבוֹד. פָּנָה אֶל תְּפִלַּת הָעֲרֵעַר וְלֹא בָזָה אֶת תְּפִלָּתָם" (להלן נחזור לניגוד זה).

ערוער במדבר

שם דומה לערער מופיע בעצתו של ירמיהו (מח,ו) למואב: "נָסוּ מִלְטוֹ נַפְשְׁכֶם וְתִהְיֶינָה כְּעָרְעָר בְּמִדְבָּר". אמנם בפסוק זה נכתב "ערוער" אך חלק מהמפרשים מזהים גם שם זה עם "ערער". למשל "מצודת ציון" מפרש: "כערער - שם עץ מדברי וכן - והיה כערער בערבה". מפרשים אחרים מזהים את הערוער כשם מקום הנמצא במדבר. בתרגום יונתן נאמר: "עָרְקוּ נְשִׁיזְבוּ וּנְפִשִּׁיכוּ וְהָיוּ כְּמַגְדֵּל עָרְעָר דְּשָׁרְן בְּשִׁכְנוֹתָן בְּמִדְבָּרָא" (ברחו והצילו את נפשותיכם ותהיו כמגדל ערוער העשוכן במדבר). ערוער

^ח מנחת כחן: על אתר.

^ט נמס' במ"ג: מ"ג - ד יהו' כ ז.

^י 'חרמ"ח: קד"ש.

כשם עיר במואב מזכרת בפרשת דברים (ב,לו): "מֵעֲרֵעַר אֲשֶׁר עַל שְׂפַת נַחַל אֲרָגָן וְהָעִיר אֲשֶׁר בְּנַחַל וְעַד הַגִּלְעָד לֹא הָיְתָה קִרְיָהּ אֲשֶׁר שָׁגְבָה מִמֶּנּוּ אֶת הַכָּל נָתַן ה' אֶל-לְחֵינוּ לְפָנֵינוּ". רש"י מביא את שני הפירושים: "כערוער – מגדל ערוער עשוי במדבר ואין סביביו יישוב כי אם שוכני אהלים ומגדל העומד באין ישוב נראה כחורבה, כן תירגם יונתן. ומנחם פירש כערוער שם עץ מעצי היער".

עכוביתא במישרא

מתוך פסוקי המקרא ניתן ללמוד שהערער שוכן במדבר, אך אין בהם די פרטים המאפשרים לקבוע בוודאות את זהותו. בתרגום השבעים הגרסה היא "כערוד במדבר" ופירשו *onos agrios* כלומר חמור בר. פירוש זה אינו סביר לאור כך שבפסוקים עומת "ערער בערבה" עם "עץ שתול על מים" ולכן עלינו לשער שערער הוא שמו של צמח מדברי כלשהו. לצמח זה הוצעו כמה זיהויים ונתייחס לחלקם. בתרגום יונתן (ירמיהו) נאמר: "וְיִהְיֶה כְּעֹבִיטָא בְּמִישְׁרָא וְלֹא יִחְזִי אֲרִי יִיטִי טָבָא". המדרש (בראשית רבה, בראשית פרשה כ) מזהה את העכובית עם הדרדר: "וקץ ודרדר תצמיח לך – קץ זו קינרס ודרדר זו עכבית". עכוביתא הוא שם כללי לצמחים קוצניים או הצמח עכובית הגלגל הנקרא בערבית עכוב. צמח זה נחשב למאכל תאוה לערביי ארץ ישראל ובשנים האחרונות צצו יוזמות לגידול מסחרי שלו.

פתילת המדבר הגדולה

אפרים וחנה הראובני זיהו את ה"ערער" עם פתילת המדבר הגדולה (תפוח סדום) הגדל בבקעת ים המלח ובערבה. לעץ זה פירות גדולים וירוקים שבמבט מרחוק נראים מבטיחים אך לאחר פתיחת הפרי מתברר שתוכו יבש והוא מכיל שערות דמויות משי. שערות אלו ראיות להכנת פתילים ומכאן השם פתילת המדבר. זיהוי זה בעייתי משום שלפתילת המדבר עלים גדולים וירוקים ורעננים במהלך כל השנה והוא אינו נראה סובל.

פתילת המדבר הגדול

זיהוי נוסף הוא על פי הערבית שבה העצים בני הסוג יוניפרוס (ערער בעברית) נקראים ערער (عرعر). אחד ממיני הערער גדל בהרי אדום ובהרים המזרחיים של מדבר סיני. ייתכן שקיימת זיקה בין מין זה ל"ערער" הנ"ל שבסביבות מואב. זיהוי זה מסופק מאד שהרי הערערים גדלים בצפון הארץ, בחרמון ובלבנון אך לא במדבריות ומלחות ארץ ישראל.

אשל

לדעת י. פליקס הזיהוי הנראה ביותר ל"ערער" המקראי הוא המופיע בתרגומים העתיקים (תרגום השבעים והולגטה). התרגומים זיהו את ה"ערער" כעץ הנקרא

בימינו אשל. האשל נקרא בערבית עררה, שם הקשור כנראה בעליו דמויי הקשקשים. ייתכן שהזיהוי המוטעה של ה"ערער" עם מיני היוניפרוס נבע מהדמיון בין עליהם הקשקשיים דמויי עלי האשל. כמה ממיני האשל גדלים בערבות ובמדבריות מלח. בקיץ עליהם נראים אפורים בגלל גבישי המלח שהם מפרישים ולבסוף הם מצהיבים ונושרים. ירמיהו שהכיר את נוף מדבר יהודה הנשקף מענתות ואת צמחי אזור ים המלח התייחס לתקופה קשה זו ואמר "ולא יראה כי יבוא טוב". לעומת זאת ייתכן שדוד המלך שאמר שהקב"ה "פנה אל תפילת הערער" הדגיש את עונת האביב שבה האשל מתעורר לחיים ומתכסה בפריחה ורודה (אשל מרובע) או לבנה (אשל היאור).

אשל היאור

לתגובות ורישום לקבלת מאמרי צמחים ובעלי חיים על פי סדר הדף היומי: raananmoshe1@gmail.com

תן לחכם ויחכם-עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&p=272195#p272195&t=10317>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בעשאים לשוניים

כתובת: franklashon@gmail.com

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ☺